

Är Norrland
företädesvis ett
jordbruksland eller
industriland? b några
ord...

Kempe, Frans,

54 A Br. 1901

National Library
of Sweden

KEMPE

Point, Ellen

Illus.

(Bn.)

1901

Kungl. biblioteket

0 0000 000035639

6
Politik
N:o
(107)
Från Författaren 1901

Är Norrland företrädesvis

ett

Jordbruksland eller Industriland?

af

Frans Kempe

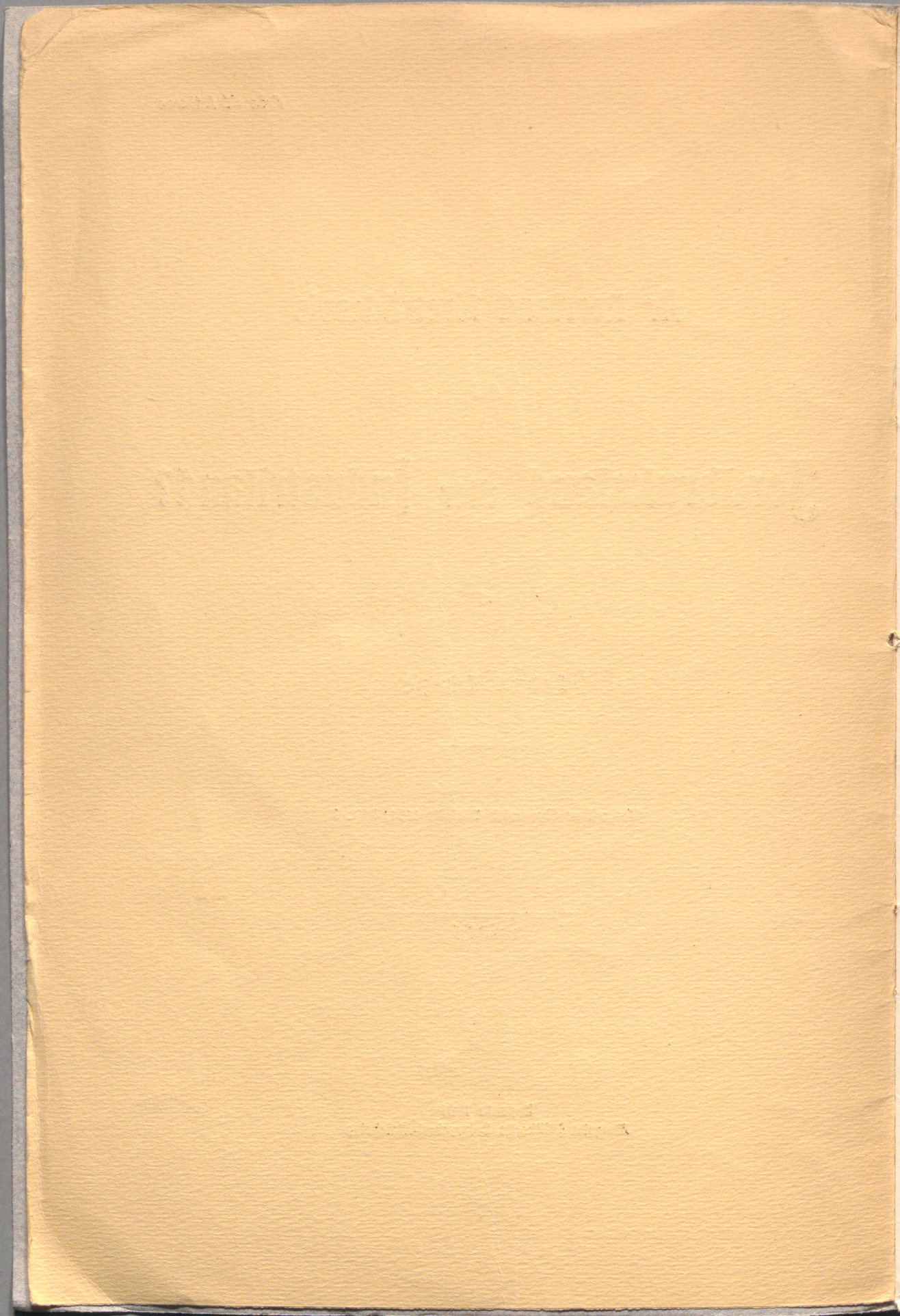

Särtryck ur Ekonomisk Tidskrift 1901, Häft. 3

Uppsala 1901

Almqvist & Wiksells Boktryckeri-Aktiebolag

ÄR NORRLAND FÖRETRÄDESVIS
ETT
JORDBRUKSLAND ELLER INDUSTRILAND?

AF

FRANS KEMPE

NÅGRA ORD MED ANLEDNING AF HERR C. A. LINDHAGENS MOTION ANGÅENDE
LAGSTIFTNINGSÅTGÄRDER FÖR VIDMAKTHÅLLANDE AF JORDBRUKSNÄRINGEN
INOM SKOGSBYGDERNA I NORRLAND OCH DALARNE.

UPPSALA 1901
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

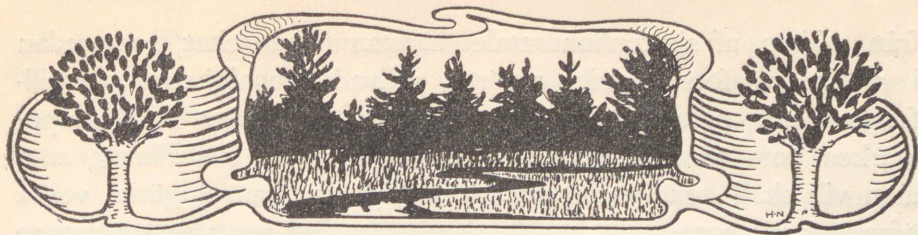
IN HONOR OF FORETRADERS

JORDENKULAND ELLER INDUSTRIALAND?

TRADERS KEMPE

THE NATIONAL ASSOCIATION OF FORETRADERS
OF THE UNITED STATES OF AMERICA
NEW YORK, N. Y.

I sin motion vid innevarande riksdag angående lagstiftningsåtgärder för vidmakthållande af jordbruksnäringen inom skogsbygderna i Norrland och Dalarne synes Herr C. A. Lindhagen hafva utgått från tvenne antaganden, nämligen att jordbruket i Norrland är och måste förblifva dess hufvudnäring, samt att trävaruindustrien inverkat hämmande och skadligt på jordbrukets utveckling.

Då motionären, med dessa antaganden till utgångspunkt, föreslår en undantagslagstiftning för Norrland och Dalarne af den ovanligaste art och gående ut på att därstädes hämma industrien eller hindra dess uppkomst, hade man väl kunnat fordra, att han, först af allt, ådagalagt riktigheten af dessa sina antaganden. Sålunda hade han bort lämna en utredning af Norrlands och Dalarnes naturförhållanden och resurser, som utvisade, att dessa landsdelar äro i hufvudsak ägnade för jordbruk. Vidare hade han bort visa, ej blott att jordbruket gått tillbaka i dessa delar af landet, utan äfven att trävaruindustrien varit orsak därtill¹. Någon som helst utredning i berörda hänseenden finnes emellertid icke. Det

¹ Eller om han ansett detta öfverflödigt, så hade han åtminstone bort upplysa om, i hvilken utsträckning sågverksägare förvärfvat jord i Norrland och Dalarne, hvilket varit desto lättare, som en utredning i detta hänseende 1898 framlades af Statistiska Centralbyrån. Denna utredning visar att 1895 i dessa landsdelar endast 13.1 % af all den i *mantal* satta jorden ägdes af samtliga sågverksägare, såväl bolag som enskilda sådana, och är synnerligen belysande för befogenheten af motionärens tal (sid. 15) om »den osunda riktning, sågverksnäringen inslagit, att underlägga sig all jord».

från midten af sjuttonhundratalet härstammande citat, som redan i motionens första rader anföres, »ehvad okunnigheten och villfarelsen må hafva att förebära, så måste jordbruket såväl i lappmarken som annorstädes anses för basis till all hushållning, som man vill skall äga bestånd och varaktighet», kan ej gärna verka öfvertygande numera, sedan Norrlands naturliga resurser åtminstone något så när äro kända och uppskattade, och den i motionen förekommande rättshistoriken öfver Norrland och Dalarne må vara huru intressant som helst, den torde dock svårigen kunna vara bestämmande för uppfattningen af det ändamål, hvartill Norrland af naturen är danadt. Man kunde därför med tystnad förbigå motionen, allra helst motionären lika litet som någon annan i längden torde kunna förhindra Norrlands naturliga utveckling. I hvarje fall går det icke att genom af människor stiftade lagar omdana Norrlands natur, förvandla dess bergsträckningar, dess grus- och sandmarker till åkerjord, eller utjämna dess vattenfall. Vi få nog hädanefter likasom hittills böja oss för naturens lagar och, om vi vilja afvinna den något, hålla till godo med hvad den bjuder, för att däraf göra det bästa möjliga. Men nu är det tyvärr så, att en hel del af Norrlands representanter i riksdagens andra kammare underskrifvit motionen, och denna omständighet manar mig att i vissa afseenden granska densamma och söka visa, hvart dess antagande till lag skulle bära hän.

Vore det nu riktigt, att jordbruket i Norrland är och måste förblifva dess hufvudnäring, så borde, såsom redan framhållits, den hufvudsakliga delen af Norrlands jord ägna sig för jordbruk. Men nu är det en känd sak, att största delen af Norrland består af berg, blockmark, sandslätter och grusåsar och sålunda icke lämpar sig för jordbruk samt att af dess myrmarker endast en del är tjänlig för odling. Det är hufvudsakligast efter kustlandet och i floddalarna den odlade och odlingsbara jorden finnes. Å den egentliga skogsmarken äro odlingslägenheterna endast sparsamt förekommande. Man kan därför antaga, att blott ringa delar af Norrlands jord äro odlingsbara¹. Motionären kan därför ej stödja sig på att Norrland i stort sedt ägnar sig för jordbruk.

Man kunde dock tänka sig, att den odlade och odlingsbara jord, som finnes i Norrland vore så ypperlig och så väl belägen,

¹ I detta nu är endast 0.6 % af Norrbottens jord odlad.

att man därpå kunde bygga hela Norrlands framtida utveckling. Men så är tyvärr icke förhållandet. Norrlands odlade och odlingsbara jord kan ej öfverhufvud taget jämföras med södra Sveriges, och dess klimat ej heller. Och då jordbrukaren i södra Sverige klagat, hvad skulle då ej den norrländska göra, om jordbruket vore hufvudnäring där? Man kan därför ej gärna tänka sig, att jordbruket skulle ens mäktat framkalla de tidsenliga kommunikationer, som numer äro det första oundgängliga villkoret för all utveckling. Ingen vill väl heller bestrida, att hittills i Norrland gjorda järnvägsanläggningar hafva sin hufvudsakliga inkomst af Norrlands industriella resurser och de förnödenheter, Norrland behöfver införa, ej af dess jordbruk. Och nog måste förhållandena väsentligen ändras, för att Norrlands odlingsbara jord, spridd, som den är, öfver hela dess ofantliga areal, skulle, om den blefve odlad, jämte den redan odlade jorden, kunna bära trafikknaster för järnvägar. Men mäktar ej jordbruket i Norrland åstadkomma ens tidsenliga kommunikationer, då kan det aldrig utgöra grundvalen för Norrlands framtida utveckling. Då är och förblir det samma en binäring.

Det andra af motionärens antaganden var det, att trävaruindustrien verkar skadligt och hämmande på jordbrukets utveckling i Norrland. För att utreda detta, torde det vara nödvändigt att skilja mellan Norrlands kustland och dess egentliga skogsbygd. Förut har omnämnts att hufvuddelen af dess odlade jord ligger inom kustlandet och efter floddalarne. För att i afseende å dessa delar uppvisa det oriktiga i motionärens uppfattning, torde det emellertid vara fullt tillräckligt att hänvisa till de förhållanden, som existera i närheten af de industricentra, Norrland vid sina kuster redan äger. Jordbruket kring dessa industricentra borde, om motionärens teori vore riktig, ligga i lägervall; ty det jordbruk, som befinner sig i omedelbar närhet af industrien, borde naturligen allra mest hafva erfarit dess skadliga inverkan. Man skulle därför kunna vänta att i Sundsvalls omnejd och Ångermanälvens nedre ådal, där Norrlands förnämsta industricentra äro belägna, jordbruket vore i ett eländigt skick och jordbrukarens ställning i hög grad betryckt. Att så icke är förhållandet, vet emellertid en hvar, och de som känna Norrland kunna intyga, att jordbruket i nyssnämnda trakter tvärtom befinner sig i allsköns välmåga och

ständig utveckling, samt att orsaken härtill just är industrien. På grund af denna finnes där nämligen omedelbar afsättning inom nära håll för alla jordbrukets alster, och de pris, som där erhållas för ladugårdsprodukter, såsom t. ex. mjölk, täfla med prisen i Stockholms närhet. Något skäl att beklaga jordbrukaren i Sundsvalls omnejd och Ångermanälvens nedre floddal finnes därför icke. Det höga pris, som där betalas för odlad jord, vittnar jämväl därom. Ej heller har den odlade jorden på dessa ställen öfvergått i sågverksägarnes händer. Dessa hafva endast köpt så mycket däraf, som behöfves för deras sågverksanläggningar; all annan jord är i de själfägande jordbrukarnes ägo. Ingen, som känt dessa trakter sedan längre tid tillbaka, kan heller förneka, att såväl stora vidder nyodlats, som att antalet jordbrukare därstädes högst betydligt ökats. Samma är förhållandet öfverallt vid den norrländska kusten, där industrien uppträdt; den har på allt vis befordrat jordbruket och detta i stegrad grad, allt eftersom industrien själf utvecklats.

Vi vilja nu se till, i hvilket läge industrien försatt jordbruket i Norrlands egentliga skogsbygder. Först bör man då ihågkomma, att, såsom förut nämnts, den odlade jorden där — delar af Jämtland undantagna — endast förekommer i jämförelsevis obetydlig utsträckning, att den ligger vidt utspridd öfver hela skogsbygden, samt att kommunikationer i allmänhet saknas. Möjligheterna för jordbrukets utveckling äro därför tillsvidare där vida mindre än i kustlandet. Men däraf följer ingalunda, att jordbruket där, i stort sedt, gått tillbaka. Man behöfver blott tänka på Jämtland för att finna, att äfven i vissa trakter af Norrlands inre jordbruket tvärtom gått framåt med jättesteg. Emellertid har Jämtland, framför alla andra Norrlands inre provinser, varit mest och längst berördt af industri. Inom Jämtland hafva nämligen icke blott mycket stora timmerafverkningar ägt rum, utan äfven pappersmasseindustrien längre än på något annat ställe i Norrland fortgått, och äfven där borde alltså, om motionärens teori vore riktig, industriens skadliga inverkan på jordbruket hafva framträdt.

Man hör ofta nog den förebråelsen riktas mot sågverksägarna, att de underlagt sig jord, som de ej kunna använda — skogshemmanens odlade jord. Med fullt fog torde ej ens denna förebråelse kunna göras, ty sågverksägaren köpte skogshemmanet

ej för den jord, han icke kunde använda, men för att förvärfva den skogsmark, som han för sin rörelses framtida bestånd behöfde. Att han samtidigt köpte den odlade jorden var ej hans fel, utan gällande lagstiftnings. Han tvangs helt enkelt därtill. De hemman, som i skogsbygden öfvergått i trävaruindustriens ägo, hafva ock, på få undantag när, varit verkliga skogshemman, med arealer af 15—20 tunnland öppen jord, men af 500 ända till 15,000 tunnland skog. Om jordbruket å dessa skogshemman ej alltid är i sådant stånd, som önskligt vore, beror detta i hufvudsak däraf, att det varit de mera vanhäfdade hemmanen, som företrädesvis försålts till sågverksägarna. Genom den af motionären förkättrade ägostyckningslagen kommer för öfrigt äfven skogshemmanens odlade jord så småningom åter i själfägande jordbrukares ägo.

Ensamt det sakförhållandet att den nuvarande befolkningen i Norrland ej på långt när kan erhålla sin föda af de jordbruksalster, Norrland frambringar, borde vara tillräckligt för att visa, att jordbruket därstädes ej kan lida nöd, och då det är trävaruindustrien, som framkallar det stora behovet af lifsmedel, måste den i stort sedt främja, ej skada jordbruket¹.

All annan industri torde äfven komma att verka på samma vis.

Ett nytt större industricentrum har uppkommit i det inre af vårt nordligaste län. Männe verkligen grufdriften i Gellivare blir orsak till jordbrukets förfall i dessa nejder, eller männe icke inom en ej alltför aflägsen tid den odlingsbara jorden efter järnsträckan Gellivare—Luleå blir uppodlad? Det trängande behovet för arbetarebefolkningarna i Gellivare och Luleå af jordbruksalster, framför allt af mjölk, borde, mänskligt att döma, åstadkomma det senare, men icke det förra. Under sådana förhållanden torde man ej vara alltför djärf, om man vågar påstå, att, allt eftersom nya industrisamhällen uppkomma i Norrland, dessa skola för jordbruket medföra samma verkningar, som redan existerande industrisamhällen åstadkommit, ty, fastän de förstnämnda mestadels komma att grundas på andra industrigrenar än trävaruindustrien, såsom grufdrift, malmförädling, pappersmassefabrikation och dess många

¹ I själfva verket införas till Norrland sådana mängder lifsmedel, att det måste anses högst tvifvelaktigt, huruvida, äfven om all odlingsbar jord i Norrland vore uppodlad, den kunde föda ens den nuvarande befolkningen. Med fullkomlig visshet kan man påstå, att den aldrig kan föda den blifvande folkmängden.

aflägg, så torde man dock förvisso kunna antaga, att de med afseende å jordbruket ej komma att verka annorlunda än trävaruindustrien. Det är t. o. m. alldeles naturligt, att jordbruket i Norrland kring alla industricentra och de järnvägar, som leda till dessa, skall blifva så lönande, att hvartenda tunnland odlingsbar jord till sist blir uppodladt, alldeles oafsedt hvem som nu äger denna jord, om stat, kommun, bolag eller enskild man. Ty jord, som är välbelägen och verkligen duger till odling, har dock ett helt annat och högre värde, än den jord, som blott är användbar till skogsbruk. Att t. ex. utdika en myr för skogsbruk är åtminstone för närvarande ett i ekonomiskt afseende vanskligt företag, om ock nödvändigt för att hindra vidare försumpningar och för att göra all mark produktiv. Men att utdika en välbelägen och fruktbar myr för jordbruk, är säkerligen ett lönande företag. Därför måste gången blifva den, att denna odlingsbara jord kommer i dens hand, som helt kan ägna sig åt dess brukande. Det torde blifva på denna väg, ej genom enbart jordbruk, som Norrlands kolonisation skall äga rum: industrien skall såsom förgångsman framkalla kommunikationer och behof af lifsmedel. Finnas dessa förutsättningar, då kommer jordbruket af sig själf, och då får det ock en helt annan tillvaro, än det hittills inom största delen af Norrlands skogsbygder haft.

Jordbrukaren i Norrland kommer helt säkert en gång att, i afseende på bekväm afsättning till högsta möjliga pris, blifva likställd med den engelske eller belgiske, som i konkurrensen med jordbrukarne i länder, där industrien är föga utvecklad, såsom t. ex. Ryssland, har alla möjliga fördelar. Den ryske jordbrukaren får nämligen till afsalu endast producera spannmål och måste med stora kostnader sända den långa vägar, under det att den engelske eller belgiske har den lättaste afsättning för allt hvad jordbruket producerar och till högsta möjliga pris. Af hvad sålunda anförts torde framgå, att ej heller en fortsatt utveckling af industrien i Norrland kan komma att skada jordbruket därstädes.

I den mån som industrien med vattenfallen till kraftkällor utvecklas, så att samhällen uppväxa ej blott vid kusten, utan äfven i det inre af Norrland, så erhålles alltså ett korrektiv emot de olägenheter, som följa däraf, att trävaruindustrien jämte en större skogsmark äfven besitter något odlingsbar mark. Dessa olägen-

heter hafva ock hittills varit utan större betydelse, ej blott i jämförelse med den nytta, industrien gjort jordbruket efter Norrlands kuster, utan äfven därför att det med de nutida anspråk på lifvet, som en jordbrukare har, ej kan vara fördelaktigt att i Norrlands obygdher uppamma en jordbrukarebefolkning, hvars existens, i brist på kommunikationer, alltid måste blifva synnerligen prekär. Har föröfrigt staten, som dock äger ofantliga arealer i Norrland — i Norrbottens län $\frac{5}{6}$ af all jord — med afseende å den odlingsbara jord, som ingår i dess skogsvidder, åstadkommit mindre olägenheter än sågverksägaren? Jag vågar betvifla detta. Ej heller finnes å dess kontos kreditsida någon post, som kan likställas med hvad industrien, såväl med afseende å den odlade, som den odlingsbara jorden, har att efter den norrländska kusten framvisa. Om man bortser från de få skogstorpen i Norrbotten, har staten ej heller funnit skälighet att afträda något af den odlingsbara jord, som ligger inom dess domäner, fastän ej obetydligt af sådan jord redan nu är så belägen, att, såsom t. ex. efter Gellivarebanan, den med fördel kunde odlas. Men, såsom förut nämnts, den tid kommer, då både stat och sågverksbolag få afstå från den odlingsbara jorden, och detta kommer att ske i samma mån som denna, till följd af industriens utveckling, blir så välbelägen, att den verkligen lönar sig att odla. Förr är detta heller icke nödigt.

De norrländske riksdagsmän, som underskrifvit herr L:s motion, känna förvisso redan förut det allra mesta af hvad jag ofvan anfört. De veta att den ojämförligt största delen af Norrlands vidder endast ägnar sig för skogsbörd, att i Norrbotten finnas högst betydande tillgångar af malmer, att öfverallt i Norrland finnas mäktiga vattenfall. De veta kanske också, att dessa vattenfall anses representera åtminstone 5 % af hela den kraft, som världsindustrien i närvarande stund använder, samt förstå utan tvifvel betydelsen häraf för Norrland. De veta med ett ord, att naturen danat Norrland till ett industriland, samt att jordbruket därstädes endast genom industrien kan blifva verkligt lönande. Att de icke förty underskrifvit en motion, hvars syfte är att hämma all industriell utveckling i Norrland, är i sanning ej lätt att fatta.

Man kunde ju tänka sig, att det egentliga skälet vore

att den själfägande allmogeklassens numerär i Norrland, på grund af industriens inverkan, nedgått, hvilket påstående så ofta upprepats, att det nästan blifvit ett axiom. Men den af Statistiska Centralbyrån år 1898 i detta afseende framlagda utredning visar motsatsen¹, och om denna utredning torde norrländska riksdagsmän ej vara okunniga. Man kan ock tänka sig, att de vilja till hvarje pris för all framtid åt allmogen bevara all den jordbrukande klassens egendom — äfven den del däraf, som jordbrukaren själf ej kan bruka — men äfven detta är föga troligt. De veta nämligen mer än väl, att vattenfall² och skog först då erhålla sitt fulla värde, när de användas i industriens tjänst, samt att allmogen icke besitter de nödiga förutsättningar — kapital och fackkunskap — hvilka för den industriella verksamheten äro af nöden. Det sannolikaste synes därför vara, att de underskrifvit herr L—s motion, emedan de befara, att industrien genom sin snabba utveckling i Norrland kan erhålla alltför stort inflytande. Det vore i så fall en fråga om makten i Norrland; och ett dylikt skäl kan jag fatta, ty den faran finnes verklig till för allmogen. I Norrland kommer nämligen nu att upprepas, hvad som inträffade i England i förra hälften af föregående sekel. Men äfven i det afseendet måste vi underkasta oss den naturliga utvecklingen, ty vi äga ingen som helst rätt att hindra kommande generationer att, i så stor utsträckning de kunna, använda Norrlands resurser. Norrlands befolkning tillväxer snabbt, familjer bildas och förökas, och man bör väl ej tvinga barnen att utvandra, när de i Sverige kunna vinna sitt uppehälle. Får Norrland ostördt utvecklas, så kommer det i framtiden att föda millioner människor, och det kan mycket väl tänkas, att den tid kommer, då af dess befolkning endast en försvinnande del lefver af jordbruk. Att hindra en dylik utveckling vore i sanning kortsynt,

¹ Antalet själfägande jordbrukare i Norrland och Dalarne var 1885 83,262, 1895 däremot 90,297, alltså en ökning på 10 år af 7,035. Se sidan 36 i Kongl. Statistiska Centralbyråns redogörelse för bolags förvärf af jordegendom inom Dalarne och Norrland af år 1898. Af samma redogörelse finner man sidan 40, att år 1895 sågverksaktiebolag och andra sågverksägare ägde 13,1 %, bruksägare 5,1 %, öfriga jordägare 81,8 % af all i *mantal* satt jord. Ej heller dessa senare siffror torde för norrländska riksdagsmän vara okända.

² Våra norrländska riksdagsmän förstå helt säkert, att ingen solid och förständig industriidkare vill nöja sig med att arrendera ett vattenfall, hvars kraft för all framtid är för hans fabrik nödvändig.

ty hufvudsak måste vara, att Norrland lämnas tillfälle att föda så stor befolkning som möjligt, bisak däremot om denna befolkning erhåller sin utkomst af jordbruk eller af annan näring. Tyskar och engelsmän förundra sig öfver det lama sätt, på hvilket vi använda de oerhörda industriella resurserna i Norrland, men deras förundran torde förbytas i ett medlidsamt löje, om statsmakterna rent af sätta hinder för användningen däraf. Låt jordbruket vara det förnämsta i södra Sverige, men låt det blifva bisak i Norrland. Då följa vi naturens anvisningar, hvilket i allt fall torde vara det säkraste. Men när industrien i Norrland blir hufvudsak, hvilket ju ändock måste ske, och när största delen af dess befolkning lefver af den, då torde det ock vara rättvist, att industrien får mest att säga. Är det denna sociala våda motionären ständigt framhåller, men aldrig velat definiera?

Huruvida herr L—s motion, om den blifver lag, skulle hafva den åsyftade effekten, därom vågar jag ej yttra mig. Men jag vill antaga, att så blir fallet och söka visa, hvilka följderna däraf skulle blifva. Först vill jag dock nämna några ord om orsakerna till sågverksägarnes fastighetsförvärf samt söka visa det berättigade däri.

I detta nu äger näppeligen något enda sågverk i Norrland tillräcklig areal skogsmark för att uteslutande af dess afkastning kunna underhålla sin sågverksdrift. Några få äga 70 % och därutöfver, andra 30 à 70 %, de allra flesta endast 10 à 30 %¹. Nästan alla måste därför årligen fylla sitt behof genom inköp af timmer och kronostämplingar. De inse emellertid, dels att konkurrensen härom redan nått en sådan höjd, att ingen sågverksrörelse i längden kan existera blott på dessa resurser, dels att skogsmarken förutom den afverkningsbara skog, som där kan finnas, äfven bär tillväxande skog, och att det är just denna senare, som, när priset på timmer och kronoutstämplingar blir alltför högt, skall utgöra det medel, hvarigenom deras sågverks existens blir betryggad. Dessa äro orsakerna, hvarför samtliga sågverksägare söka förvärfva sig skogsmark.

¹ 1895 funnos i Norrland och Dalarne 171 sågverksaktiebolag och 172 andra sågverksägare. Många af dessa tillverka emellertid uteslutande eller i hufvudsaklig del för inhemskt behof, och då de ega föga eller ingen skog, blefve just de, och med dem den konsumerande allmänheten, i främsta rummet lidande, om föreliggande motion skulle antagas.

Motionären medger själf (sid. 18), »att inköp af skogsmark med eganderätt sker endast för att bygga affären för all framtid på säkra grunder». Men då motionären icke förty vill hindra sågverksägarnes förvärf af skogsmark, måste man däraf draga den slutsatsen, att han anser, att de sakna rätt att bygga sina företag på säkra grunder. Ingen har emellertid hittills velat förmena t. ex. en järnverksägare att förvärfva sig både andel i grufva och den skogsmark, han behöfver, eller med andra ord för att för framtida behof skaffa sig de råmaterialier, som för järnverkets drift äro af nöden. Det finnes visserligen industrier, som ej kunna förskaffa sig sitt framtida behof af råmaterial, t. ex. sådana, som hämta sitt material från utlandet. Men däraf följer ingalunda, att den industriidkare, som förskaffat sig framtida tillgång på råvara eller den jord, på hvilken denna växer, handlat förkastligt. I allt fall är detta nödvändigt för de industrier, som endast syssla med den första förädlingsprocessen och därför äro i hög grad beroende af priset på råvaran. De förnämsta af dessa industrier i vårt land äro järn-, trävaru- och pappersmasseindustrierna, och det torde vara mindre välbetänkt att ställa dessa industrier på osäkra fötter. För arbetarne kan det ej heller vara likgiltigt att den fabrik, där de arbeta, i saknad af tillräckligt billig råvara, måste nedläggas, och äfven ur andra sociala synpunkter torde det vara godt, att ett industriellt företag blir så solidt som möjligt. Sågverksägarnes sträfvan att konsolidera sin affär måste därför anses icke blott berättigad, utan äfven värd allt erkännande.

Förut har omnämnts att flertalet sågverksägare endast äger en del af den för deras fabrikers drift erforderliga skogsmarken. Blefve de nu förhindrade att förvärfva sådan, blefve den oundvikliga följden den, att de måste högst betydligt öka sina köp af timmer¹, hvarigenom priset å detta komme att ansevärt stiga, för så vidt nämligen icke en del sågverksägare funne för godt att omedelbart nedlägga sin rörelse. Det senare torde emellertid ingalunda komma att inträffa, ty dels skulle i så fall deras fabriker blifva utan värde, dels skulle deras arbetare blifva utan syssel-

¹ Om nämligen en sågverksägare förhindras att köpa tillväxtskogar, tvingas han af hänsyn till de framtida behofven att spara på det afverkningsbara timret å sina egna skogar, och sålunda måste han öka sina timmeruppköp. Genom köp af tillväxtskogar åter, tillgodoses just dessa framtida behof till större eller mindre del, och detta gör, att han utan risk kan i större utsträckning anlita det afverkningsbara timret på egna skogar.

sättning. Man kan därför med full trygghet påstå att de komma att fortsätta sin verksamhet till det yttersta. Men när priset på köptimmer stigit till den grad, att ingen förädlingsvinst mer kan erhållas, då måste de svagaste sågverken, sedan de uttömt sina egna skogsresurser, upphöra med sin verksamhet och deras egendommar blifva till salu. Konkurrensen vid försäljningen af dessa egendommar blefve emellertid ganska ringa, eftersom den mest intresserade parten — de öfriga sågverksägarna — genom lag vore förhindrad att köpa, och själfva sågverksanläggningen blefve utan allt värde, ty ingen vågar väl köpa ett sågverk, så länge som förbud finnes mot inköp af skogsmark. Häraf skulle svåra ekonomiska rubbningar kunna uppstå och i hvarje fall blefve det förluster för ägaren af affären och, om ej skogslag hindrar, förödelse af skog.

Nästa steg blir, att de bolag, som se sin existens hotad och erhållit varning genom den oförmånliga realisationen af de redan stupades egendom, föredraga att i tid sälja hvad de äga till något af de bättre lottade bolagen, ej i form af fastighet, eftersom försäljning af sådan är förbjuden, utan i form af aktier, och på detta vis skulle inom 20—30 år flertalet sågverksbolag i verkligheten vara bragta ur världen, om än de fortfarande existerade på papperet. Vore nu detta så särdeles förmånligt? Klart är att, sedan sågverken nedbragts till ett fåtal, priset på timmer och kronostämplingar åter måste falla, och mänskligt att döma högst betydligt, ty dels äro de återstående sågverksägarnes krafter ganska medtagna af den häftiga konkurrensen och de aktieköp de gjort, dels torde de ej vara angelägna att betala mer än de behöfva.

En dylik utveckling synes dock föga tilltalande, ej minst därför att så många arbetare blefve utan arbete, och med de svårigheter motionären uppställt för inköp af vattenfall i Norrland och Dalarna, kan man näppeligen påräkna, att arbetarne, i stället för hvad de förlorat, skulle få sysselsättning inom de industrier, som med vattenfallens hjälp kunnat uppkomma. Man får nämligen ej antaga, att stora fabriker skola anläggas i Norrland på så prekär grund som endast arrende af vattenkraft. Ingen vill väl gärna nedlägga de nödiga kostnaderna — kanske millioner kronor — för en fabrik, med risk att vid arrendetidens utgång i brist på tillräcklig billig kraft få nedlägga densamma. Dylika experiment

äro för kostsamma, och det vore i sanning beklagligt, om det lediga kapitalet i Sverige nedlades i dylika affärer, allra helst det samma ej är så öfverflödande, att vi hafva råd att förlora någon större del däraf. Och då motionären äfven vill förhindra uppkomsten af den järnindustri, som annars en gång komme att uppväxa efter den norrländska kusten, så blefve de lediga arbetarne jämväl urståndsatta att inom denna industrigren erhålla sin utkomst. Något annat än emigration¹ torde då ej återstå.

Slutligen skulle Sveriges export af trävaror reduceras högst betydligt. Denna var 1899 värd c:a 170 millioner och 1900 20 % mer. Men ett fall ner till exempelvis hälften vore ej behagligt för vårt land i dess helhet.

Skulle sedan regering och riksdag tröttna på det sakernas tillstånd, som motionärens lag framkallat, så att densamma häfdes, då blir det åter de stora öfverlevande bolagen, som komma att åtnjuta fördelarna häraf, bland annat af det skälet att de såsom framför andra inne i förhållandena veta, hvarest de bästa köpen äro att göra. Så vidt jag kan se, skulle dessa blifva följderna, om motionärens lagförslag verkligen blefve lag.

Det var förf., som inför skogskommittéen fällde det af motionären (sid. 23) citerade yttrandet: »Ingen lag är stiftad, som varit mer gynnsam för sågverksägarens skogsförvärf än lappmarkslagen.» Jag yttrade detta, därför att hemmansägarna i Lappmarken till följd af utsyningstvånget nödgades sälja sina hemman till vida lägre pris än öfriga hemmansägare i Norrland. Skola nu genom en ny lag hemmansvärdena i hela Norrland nedbringas? Borttages industriens konkurrens om de hemman, som äro till salu, så måste nämligen dessa falla ansenligt i pris. Motionären inser ock att så blir förhållandet, men tröstar den norrländske hemmansägaren därmed, att han i detta fall blott blir likställd med det öfriga Sveriges jordägare, »hvilka staten ej tillhandahåller dylika särskilda köpare, som af sällsynta konjunkturskäl erbjuda högre betalning, än hvad fastigheten kan såsom jordbruksfastighet betinga»! Jag förmodar de norrländska hemmansägarna finna den trösten ganska klen, och att de, när de vilja sälja, föredraga att få högsta möjliga pris. Jag kan därför alldeles icke fatta,

¹ Motioner, som leda till, eller uppmuntra emigration borde dock numera ej ifrågakomma.

hvilken nytta för landet det vore om de norrländska skogsegen-
domarna fölle i värde.

Förut har ju klagats så mycket öfver, att sågverksägarna fått köpa skogarna för snart sagdt ingenting. Det synes mig därför, som borde en hvar glädjas åt, att allmogen i Norrland numera kan betinga sig fullt pris för sin skog. Motionären är emellertid icke af den åsikten. Skogsvärdet må för honom gärna falla, blott skogen ej kommer i dens hand, som ensam kan använda och värdesätta densamma. Är däremot köparen stat, kommun eller enskild man, som ej drifver trävarurörelse, då har den norrländske bonden intet skäl att klaga, priset må nu blifva endast en tredjedel af det, som en sågverksägare vore villig att betala¹.

En hvar tänkande måste i hög grad öfverraskas af ett dylikt åskådningssätt, och för min del finner jag det smärtsamt, att en person, som uppenbarligen eger så ringa kännedom om Norrland, kan känna en inre maning att därstädes eliminera den fria konkurrensen och därigenom förmena en egendomsägare att erhålla högsta möjliga värde för sin egendom samt försvåra Norrlands enda möjliga utveckling — den industriella — med den påföljd, att dess söner förhindras erhålla sin utkomst i hemorten och måste emigrera. Men af fullt hjärta torde alla komma att önska, att Norrland fått lefva i fred för dylika hjälpare, när hjälpen till sist visat sig hafva ledt därhän, att så godt som samtliga sågverksägares egendom drifvits öfver i några få bolags händer och Sveriges export af trävaror reducerats till hälften af hvad den nu är.

I detta sammanhang kan jag icke underlåta att bemöta motionärens påstående (sid. 15) att »det är en känd sak att utländskt kapital i stor utsträckning är intresserad i trävaruindustrien och särskildt i bolagens fastighetsförvärf». Om motionären velat i denna sak skaffa sig visshet, så hade han därom kunnat erhålla fullt tillförlitliga upplysningar hos våra bankchefer. Han skulle af dem erfärit, att knappast någon enda sågverksägare numera använder utländskt kapital. Våra banker kunna lyckligtvis prestera hvad som behöfves. Ett enda undantag af betydelse finnes — Bergvik-Ala — som till största delen eges af utlänningar och

¹ Andra personer kunde på detta vis göra de mest lysande affärer, genom att köpa massor af hemman och, sedan de fått nog däraf, förvandla sig till sågverksägare. •

sannolikt också tager sitt förlagskapital från utlandet. För 15 år sedan hade motionärens påstående ägt större berättigande. Då ägde nämligen ett engelskt hus den största possession, som kanske någonsin varit samlad på en hand i Sverige — Gellivare grufvor, flere sågverk och c:a en million tunnland mark. Men den egendomen öfvergick för 8 à 10 år sedan i svenskars ägo. Alltså är i detta nu, på ett undantag när, utländskt kapital ej i nämnvärd mån intresserad i Norrlands trävaruindustri. Men situationen skulle kunna ändras. Bland annat skulle det på sistone framkastade lättsinniga hotet om en »reduktion» af trävarubolagens egendomar kunna locka intressenter i sågverksbolag att, hällre än att riskera förlusten af sin egendom, öfverlåta sina aktier till utlänningar, hvilkas regeringar äro i stånd att skydda sina undersåtars intressen. Men på detta sätt skulle ju det synnerligen viktiga intresset, att bevara trävaruindustrien i svenska händer, motverkas.

I samband med detta sitt påstående, har motionären anført ett yttrande af mig af innehåll, att det vore nödigt för sågverksägaren att hafva egna skogar, ty »bonden hade i annat fall vid timmerköpen alla trumf på hand och kunde oskäligt drifva upp prisen». Detta yttrande är fullkomligt riktigt, ty bonden har hvarken egen fabrik eller fast anställda arbetare. Han kan afverka sin skog och sälja sitt timmer, när han vill, eller också låta skogen stå, om detta bättre passar honom. Han är med ett ord oberoende af hastigt växlande konjunkturer. Är han en klok man, så afverkar han endast då prisen äro höga. Sågverksägaren däremot har både fabrik samt fast anställd personal, och han måste därför drifva sin rörelse, konjunkturerna må nu vara huru dåliga som helst. Men har han i dåliga tider ej regress till egen skog, utan måste köpa hela sitt timmerbehof, då går affären med förlust, och får han flere dåliga år efter hvarandra, så är det insatta kapitalet snart förbrukadt. Ofta nog under de senaste åren hafva såväl kronostämplingar som timmer betalts så högt, att ingen förädlingsvinst kunnat uppstå¹, ej ens när konjunkturen varit god. Dessa förhållanden bevisa emellertid endast att sågverk, som ej har egen skog, går sin undergång till mötes.

¹ Att så skett beror därpå, att åtkilliga sågverksägare behöft köpa större timmerdimensioner för att erhålla en säljbar specifikation af sågad vara, vare sig därför att han ej å egen skog har dessa större dimensioner kvar, eller därför att han hufvudsakligast därifrån afverkar de dåliga träden och sådana oväxtliga, som ej kunna uppnå större dimension.

Slutligen finner jag mig föranlåten att, på grund af några yttranden af motionären, äfven nämna något om orsaken till att vid afvittringen i Norrlands sydliga provinser så stora arealertilldelades hemmanen samt om anledningen till nuvarande skogsvärden.

Motionären beklagar att vid afvittringarne så vidsträckta områden tilldelades de norrländska hemmanen samt framhåller, att det varit bättre, om en stor del däraf afsatts för allmänningar. Möjligen har han rätt häri; någon visshet härom kan man ej erhålla, förrän de fulla verkningarne af existerande sockenallmänningar hunnit visa sig. Då afvittring af Norrlands sydliga hälft skedde, så tänkte emellertid ingen på allmänningars bildande. Om man undantager, den skog som de små vattensågarna vid kusten, — hvilkas timmerfångst, enär floderna då voro oreglerade, inskränkte sig till närmaste omgifning — kunde använda, så hade den nämligen ingen annan användning än till husfång, bränsle och gärdsel.

Men fastän den å marken växande skogen saknade allt värde, så kunde dock den bättre delen af själfva skogsmarken användas till svedjande och bete. Dessutom funnos å densamma myrmarker, där starrarter ymnigt förekommo, och dessa s. k. myrslätter egde för allmogen stor betydelse. Det å dem växande gräset användes nämligen till foder, och, då afvittringen framgick, yrkade därför allmogen på att få komma i besittning af dessa myrmarker, hvilket ock skedde, hvarvid den egentliga skogen såsom värdelös fick medfölja på köpet. Detta var förhållandet synnerligast i Jämtland och Härjedalen. Vid senare verkställda afvittringar har detta icke skett, hvilket framgår däraf att i lappmarkssocknarne en hel del af dessa slätteslägenheter äro belägna på kronans marker. Hade nu de styrande för 75 å 100 år sedan varit fjärrskådare, skulle visserligen sådana ofantliga vidder icke tilldelats hemmanen. Kronan skulle däraf bibehållit sin del, hvilket särskildt i ett afseende varit högst nödvändigt. Utefter hela fjällgränsen i Jämtland och Härjedalen hade nämligen Kronan bort äga allt som benämnes skyddsskog, ej blott för det högst nödvändiga bevarandet af denna skog, utan ock som renbetesland. Emellertid kan man sannerligen ej förundra sig öfver att vederbörande för 75 å 100 år sedan ej kunde tänka sig den oerhörda utveckling, som det gångna århundradets senare hälft medförde. Ännu mindre

kan man förvåna sig öfver att allmogen ej kunde fatta, hvilket värde skogen en gång skulle erhålla. Detta gjorde ej ens trävaruindustriens banbrytare. De flesta af dem hade till princip att aldrig köpa hemman utan blott afverkningsrätter, hvilket bevisar, att de icke insågo den stora framtid trävaruindustrien skulle erhålla. Under dess första skeden bortslumpades därför en hel del afverkningsrätter, hvilken omständighet utan tvifvel är ledsam nog, men på grund af dåvarande förhållanden ej gerna kunde undvikas. Allmogen var tacksam att erhålla betalning för sin skog, som dithills varit så utan värde, att den ofta påtändts och fått brinna milsvidt; sågverksägarna å sin sida visste icke, hvilka utmärkta affärer de gjorde.

Motionären påpekar (sid. 10) att de ojämförligt största vidderna i Norrland alltid måste stå öppna för skogskultur, men förklarar ändock i samma anledning, att det är en missriktad tankegång, om man tror att de skogar, som växa å dessa marker, äro till för sågverkens (d. ä. industriens i allmänhet) räkning. Man måste då fråga honom, för hvilket produktivt ändamål skogarna i Norrland äro till? Skola de, sedan jordbruket fyllt sitt behof af bränsle, gärdsel och husfång, få förfaras till nytta för ingen? Eller kan den skog, som ej åtgår till husbehof — öfverloppsskogen — användas för andra, än industriella behof? Hittills åtminstone ha vi använt den hufvudsakligast till järn-, trämasse- och trävaruindustrierna. Och kan något annat än industrien gifva skogen dess fulla värde?¹ Om så en gång skulle ske, då har motionären rätt i så måtto, att han kan förklara, att öfverloppsskogen är till ej blott för industriens räkning, utan äfven för annat ändamål. Men först då, när motionären lärt boskapen att lefva af tall och gran, torde han vara berättigad att förklara, att skogarna äro till uteslutande för jordbruket, ty först då kan detta bättre, än industrien, använda all Norrlands skog, äfven öfverloppsskogen. Tills vidare är denna emellertid till icke för jordbrukets, utan för industriens räkning. Att industrien öfver hufvud kunnat åstadkomma ett värde på våra skogar, det beror på våra snörika

¹ I afseende å värdesättningen saknar det all betydelse, hvilken som är ägare af skogen. Värdet sättes nämligen af den, som kan använda densamma, ej af den, som icke kan detta, och fastän en skogsägare naturligen kommer att njuta fördelen af värdesättningen, blir skogen å hans egendom dock värdesatt ej af honom själf, utan af den, som kan använda densamma.

vintrar, som tillåta timrets framförande till vattendragen, det vattenflöde, som den smältande snön åstadkommer och som möjliggör nedflottningen af timret, samt slutligen utlandets behof af våra trävaror. Det alltjämt stigande värdet åter beror på det arbete och det kapital, som nedlagts och alltjämt nedlägges i och för reglerandet af våra floder och dessas tillflöden, på förbättrade sågmetoder och maskiner samt den alltjämt vidgade utländska marknaden. Man skulle kunna tro, att det stegrade försäljningsvärdet af den sågade eller hyflade varan äfven inverkat. Men så är det icke, ty försäljningspriset var för alla dimensioner i genomsnitt lika högt redan 1874 som 1900, de båda år, då detsamma stått högst, och mellan dessa år hafva många fluktuationer i försäljningsprisen ägt rum, under det att skogsvärdet varit i oafbrutet stigande.

Järn- och pappersmasseindustrierna komma däremot att bidraga till höjandet af skogsvärdet. Dessa industrier kunna nämligen taga hand om den högst betydliga mängd skog som nu nästan öfverallt i Norrland får förfaras till nytta för ingen, därför att trävaruindustrien ej kan använda densamma.

Som man finner, har allmogen i Norrland ej deltagit i själfva arbetet på skogarnes värdestegring; det har utförts af mekanici och industriidkare. Men de, som för c:a 50 år sedan för en billig penning bortsålde sin skog, de hafva — det måste rättvisligen erkännas — i hög grad bidragit till det kapital, som jämte arbetet erfordrats för åstadkommandet af nuvarande skogsvärden. Man må därför önska att allmogen i Norrland, när den säljer sin skog, måtte få sin fulla del af det alltjämt stigande skogsvärdet, hvilket också helt säkert blir fallet, blott järn-, trämasse- och trävaruindustrierna hädanefter, som hittills, lämnas tillfälle att fritt konkurrera om denna skog.

I hvilken riktning Norrlands framtida utveckling kommer att gå, därom hyser jag ej det minsta tvifvel. Jag tror på framtiden och vet att hvarje sak slutligen får sitt rätta värde samt att utvecklingen ej kan gå emot naturens lagar, äfven om människan för någon tid lyckas förrycka dess gång.

